

Nr 25.

Ankom till riksdagens kansli den 16 april 1940 kl. 1 e. m.

*Utlåtande i anledning av väckta motioner om anslag till åldersstöd
åt privatsköterskor.*

I två till bankoutskottets handläggning hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 76 av herr *Nordenson* jämte två av kammarens övriga ledamöter och den andra inom andra kammaren under nr 133 av fröken *Andersson* jämte nio av kammarens övriga ledamöter, har hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1940/41 under tolfte huvudtiteln bevilja ett förslagsanslag å 50 000 kronor till åldersstöd åt privatsköterskor, att av Kungl. Maj:t utbetalas i enlighet med av motionärerna föreslagna, av riksdagen fastställda grunder.

Beträffande motiveringen för yrkandet får utskottet, i den mån ej redogörelse härför lämnas i det följande, hänvisa till motionen I: 76.

Den 3 juni 1938 uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att i samråd med statens pensionsanstalt verkställa utredning beträffande frågan, huruvida och under vilka former det allmänna måtte kunna medverka vid pensionering av äldre, i privatvård arbetande sjuksköterskor, ävensom att inkomma med det förslag, vartill utredningen måtte föranleda. Berörda uppdrag hade närmast föranletts av en till Kungl. Maj:t ingiven framställning, vari hemställts, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för att bereda de i privatvård arbetande sjuksköterskorna tryggare anställningsförhållanden samt pensionsrätt.

I anledning av nämnda uppdrag har *medicinalstyrelsen* — efter samråd med *statens pensionsanstalt* — den 29 augusti 1939 till Kungl. Maj:t överlämnat utredning med förslag i förevarande ämne. Medicinalstyrelsen har därvid till en början anfört följande:

En pensionering i egentlig mening av de i privatvård arbetande sjuksköterskorna kan vid privatvårdens nuvarande organisation — vilken icke inrymmer sådana anställningsförhållanden, som hittills ansetts utgöra ett oeftergivligt villkor för statens medverkan till pensionering — näppeligen betraktas såsom en statsmakternas angelägenhet. På grund av bland annat att dessa sjuksköterskor utgjort och alltjämt utgöra en nödvändig beredskapskår, som står till förfogande, då sjuklighet i större omfattning föreligger eller då fråga är att bestrida arbetet å sjukhus eller i den öppna vården vid fast anställda och pensionsberättigade sjuksköterskors ledighet,

och med hänsyn till att de överhuvud taget fylla en för det allmänna betydelsefull uppgift, tala dock billighetsskäl för att särskilda pensioneringsåtgärder av staten vidtagas för att bereda understöd åt uttjänta äldre privatköterskor, som kunna finnas vara i behov därav.

Från nu angivna utgångspunkt har medicinalstyrelsen framlagt förslag till en efter föreliggande förhållanden avpassad pensionering för de i privatvård arbetande sjuksköterskorna. Förslaget är av i huvudsak följande innebörd.

I fråga om pensioneringens omfattning borde gälla, att pensioneringsåtgärderna begränsades till att omfatta privatsköterskor för vård av patient i dennes hem eller där denne eljest vistades samt tillfälligt såsom vikarier sysselsatta sådana privatsköterskor. Däremot borde pensioneringen ej omfatta sjuksköterskor anställda hos enskild läkare eller vid privata kliniker e. dyl. I pensioneringen borde tillvidare icke inbegripas andra privatsköterskor än de, som vid pensioneringens ikraftträdande uppnått en relativt hög ålder, förslagsvis 50 år. Därvid borde man dock räkna med att, därest definitiv pensionering av privatsköterskor icke genomfördes inom den närmaste femårsperioden, en nu övergångsvis anordnad pensionering framdeles utsträcktes till att omfatta jämväl de äldsta årsklasserna av de privatsköterskor, som ursprungligen lämnats utanför densamma.

Såsom villkor för att kunna tillerkännas pension borde gälla, att vederbörande uppnått viss levnadsålder. Denna ålder syntes lämpligen böra bestämmas till den för sjuksköterskor i det allmänna tjänst gällande pensionsåldern, 55 år. Till förekommande av att sjuksköterska, som under tiden fram emot pensionsåldern arbetat i annan vård än privatvård, skulle kunna bereda sig pensionsrätt som privatsköterska genom att övergå till arbete i privatvård strax innan hon uppnått sagda ålder, syntes vidare böra fordras, att verksamheten närmast före pensionsfallet under viss, icke alltför kort tidrymd till väsentlig del omfattat privatvård. Minimiantalet tjänstår för erhållande av pension borde förslagsvis bestämmas till 15, varav minst 10 borde ha förvärvats i privatvård.

Vad anginge pensionsbeloppen, syntes dessa böra hållas inom relativt snäva gränser, ej endast av kostnadsskäl utan även för att icke föregripa den definitiva pensionsordning, som framdeles kunde komma att genomföras. Vid beloppens avvägande syntes lämpligen de pensionsförmåner, som tillkomme i statens pensionsanstalt delaktig sjuksköterska, böra vara i viss mån vägledande. Enligt de från och med den 1 juli 1936 gällande pensionsbestämmelserna utgjorde för sådan sjuksköterska hel pension, för vilken erfordrades 25 tjänstår, 1 560 kronor. För ett betydande antal sjuksköterskor gällde emellertid allttjämt äldre pensionsbestämmelser, enligt vilka hel pension utgjorde 1 000 kronor med tillägg av pensionsförhöjning, 176 kronor, eller sammanlagt 1 176 kronor. Sistnämnda belopp, reducerat med en tredjedel, 392 kronor, till 784 kronor, torde vara det högsta pensionsbelopp, som — bortsett från dyrtidstillägg — skäligen borde kunna ifrågakomma för privatsköterska. Reduktionen betingades därav, att avgifter för pensioneringen förutsattes icke hava blivit erlagda. I betraktande av att pensionerad privatsköterska, varom här vore fråga, icke — i motsats till vad fallet vore med de i statens pensionsanstalt delaktiga sjuksköterskorna — syntes kunna enligt nu gällande bestämmelser rörande dyrtidstillägg komma

i åtnjutande av sådant tillägg, torde dock privatsköterskepensionens maximibelopp böra sättas högre än 784 kronor, förslagsvis till 900 kronor. För att privatsköterska skulle komma i åtnjutande av pension till sådant belopp borde fordras, att tjänstårens antal uppginge till minst 25.

Uppenbarligen borde pensionsbeloppet i viss mån avpassas med hänsyn till antalet tjänstår. Pensionsskalan syntes böra graderas efter tjänstårens antal med vissa lägre intervaller, förslagsvis omfattande fem år. Utom förenämnda högsta pensionsbelopp av 900 kronor skulle därvid allenast två olika pensionsbelopp ifrågakomma, nämligen ett, då antalet tjänstår understeg 20 men uppginge till minst 15, och ett, då antalet tjänstår uppginge till 20 men ej till 25. I förra fallet syntes pensionsbeloppet lämpligen böra bestämmas till 600 kronor. I senare fallet torde pensionen böra sättas till medeltalet mellan minimipensionen och maximipensionen eller till 750 kronor.

Med avseende å antalet privatsköterskor samt kostnadsberäkning hade medicinalstyrelsen inhämtat, att av antalet sjuksköterskor, som vore födda 1886 eller tidigare och vilka sålunda under år 1941 uppnådde 55 års ålder eller tidigare uppnått denna ålder,

41	ä	m	j	ö	l	i	g	h	e	t	t	t	i	l	l	a	n	e	å	600	k	r	o	n	a	r	=	24	600	k	r	o	n	a	r
34	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	750	»	=	25	500	»										
16	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	900	»	=	14	400	»										

Summa 64 500 kronor.

Årskostnaden för den ifrågavarande pensioneringen skulle sålunda belöpa sig till 64 500 kronor, vilken summa dock måste betraktas såsom synnerligen approximativ.

Statskontoret har i utlåtande över medicinalstyrelsens förslag framhållit bland annat, att den motivering, som av styrelsen anförts för det framlagda förslaget — nämligen att det här icke vore fråga om pensionsbestämmelser i egentlig mening utan endast om att under en övergångstid genom understöd bispringa mer eller mindre nödställda personer, vilkas arbetskraft förbrukats i en för det allmänna betydelsefull verksamhet — syntes vara väl ägnad att åberopas såsom stöd för anspråk på enahanda förmån från andra grupper medborgare, som med fog kunde göra gällande, att även deras verksamhet vore av sådan samhällelig betydelse, att de borde komma i åtnjutande av enahanda förmåner, som nu föreslagits för privatsköterskorna. Statskontoret har därför avstyrkt medicinalstyrelsens förslag.

Ifrågavarande förslag är för närvarande beroende på prövning av *Kungl. Maj:t*.

Till stöd för det i de nu föreliggande *motionerna* väckta yrkandet anföres bland annat följande:

Många av de sjuksköterskor, varom här vore fråga, befunne sig i stora ekonomiska svårigheter och måste — efter decenniernas kärleksfullt arbete att hjälpa medmänniskor — motse sin ålderdom med oro och bekymmer. I anseende härtill och då den utgiftssumma, som en pensionering skulle betinga,

ej kunde betraktas som särdeles stor eller oöverkomlig, borde de tillfälliga statsfinansiella svårigheterna ej allena få vara avgörande, allra helst som krisen och levnadskostnadernas stegring för denna grupp betydde en skärpning av trycket och bekymren. Statsmakterna borde i stället så skyndsamt som möjligt ta ställning till själva principfrågan, huruvida denna kår borde komma i åtnjutande av pensionering eller ej, och den förebragta utredningen borde ge tillräckligt material för ett slutligt bedömande av denna fråga.

Det låge i öppen dag, att privatsköterskorna ej kunde resa några rättsligt grundade anspråk på pensionering genom det allmännas försorg. Ett pensionsbeslut måste i stället grundas på billighetsskäl och på statens uppskattning av deras verksamhets värde och betydelse. Enligt motionärernas mening talade bärande sådana skäl för att ifrågavarande sjuksköterskor erhöles en viss hjälp för ålderdomen, utan att man därför behövde skapa något till sina finansiella konsekvenser svårberäkneligt prejudikat i avseende å andra liknande tänkbara samhällsgrupper. Även om den privata sköterskeverksamheten ej varit inordnad i den offentliga sjukvården, hade den dock kompletterat denna och — såsom medicinalstyrelsen framhållit — skapat en för samhället nödvändig sjukvårdsreserv eller beredskapskår. Förekomsten av denna hade otvivelaktigt betytt en direkt ekonomisk fördel för det allmänna i så måtto, att sjukhusvård ej behövt anlitas i den utsträckning, som eljest blivit ofrånkomlig. Den verksamhet, som privatsköterskorna utövat, hade ofta kunnat vara lika kvalificerad och betydelsefull som den, sjukhusstyrarna utfört, varför det måste te sig i hög grad formalistiskt att se pensionsfrågan utslutande med utgångspunkt från anställningsförhållandenas art och i anslutning därtill skapa en ekonomisk klyfta mellan dem efter utförd livsgärning. Dessutom kunde man ej bortse från de villkor, under vilka de äldre privatsköterskorna haft att utföra sitt samhällsviktiga arbete: deras ställning hade kunnat vara osäker, deras inkomster hade åtminstone längre tillbaka i tiden ofta varit små samt otillräckliga för besparingar eller försäkringar, och karaktären av deras krävande arbete gjorde dem jämförelsevis tidigt uttjänta — ett tiotal år innan de bleve berättigade till folkpension med tilläggspension.

Motionärerna ville förordna, att medicinalstyrelsens förslag lades till grund för ett positivt riksdagsbeslut i frågan. Med hänsyn till de särskilda skäl, som betingade åldershjälpen, vore dock uttrycket åldersstöd ett adekvatare uttryck än pension, icke minst med hänsyn till lämpligheten att undvika en prejudicerande term. Med beaktande av det statsfinansiella läget syntes skäl dessutom tala för att åldersstöden beviljades blott efter behovsprövning. I anslutning härtill syntes uppgiften att bevilja åldersstöden lämpligast och följdriktigast böra överlämnas till Kungl. Maj:t. Med hänsyn till de av motionärerna sålunda föreslagna förändringarna av villkoren torde det erforderliga anslagsbeloppet kunna beräknas till 50 000 kronor.

Slutligen ville motionärerna framhålla angelägenheten av att ifrågavarande sjuksköterskor för framtiden skyndsammast på grundvalen av egna bidrag sökte ernå en lösning av sin pensionsfråga. Med hänsyn härtill syntes det lämpligt, att nya åldersstöd enligt av motionärerna föreslagna grunder blott beviljades under ett visst antal år, förslagsvis fem, varefter riksdagen på nytt kunde upptaga pensionsfrågan till prövning.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, är frågan om en pensionering genom statens försorg av de i privat vård arbetande sjuksköterskorna för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Ehuru enligt utskottets mening sociala och humanitära skäl tala för att ifrågavarande sjuksköterskors pensioneringsförhållanden kunde bringas till lösning, är utskottet likväl icke berett att på grundval av nu föreliggande motioner tillstyrka antagandet av några regler för en dylik pensionering. Det synes utskottet nämligen med hänsyn till frågans räckvidd ofrånkomligt, att — därest förutsättningar anses föreligga för en pensionering genom statens försorg i förevarande fall — ett riksdagens beslut i ämnet grundas på förslag från Kungl. Maj:t. På grund av det anförda nödgas utskottet ställa sig avvisande till det i motionerna framförda förslaget.

Utskottet.

Utskottet hemställer alltså,

att förevarande motioner I: 76 och II: 133 ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 april 1940.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Åkerberg, Holmström*, Berling*, von Horn, Nilsson i Mölnadal*, Sundvik, Bodin i Visby och Lindblom;

från andra kammaren: herrar Lovén*, Andersson i Falkenberg, K. A. Westman, Gustavson i Västerås, Osberg*, Svedman*, Leffler och Sundström i Vikmanshyttan*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.